



Bertas VENCKAITIS

Pasaulio lietuvių ekonomikos forumas: naujos santykių su lietuvių diaspora perspektyvos

2009 metų liepos 2–3 dienomis Vilniuje įvykęs Pasaulio lietuvių ekonomikos forumas (toliau – PLEF) neabejotinai laikytinas vienu labiausiai pavykusių projektų valstybės santykių su diaspora srityje. Renginiui, kuriame dalyvavo per 330 verslo atstovų iš 33 pasaulio šalių, darbotvarkės turiniu, dalyvių rangu, žiniasklaidos dėmesiu¹ ir kitais organizaciniais parametrais Lietuvoje tikrai sunku atrasti analogą.

Prabėgus kuriam laikui, metas į PLEF pažvelgti ne tik kaip į aukščiausio lygio tarptautinį ekonomikos forumą, paliekant jo metu vykusias diskusijas apie pasaulio ir Lietuvos ekonomikos krizę, žinių ekonomikos bei inovacijų plėtrą ir kitas temas šių sričių ekspertams ir komentatoriams vertinti, bet kaip į reiškinį, konceptualiai praplečiantį Lietuvos ir diasporos santykių lauką ir potencialiai formuosiantį kokybiškai naują valstybės santykių su diaspora etosą.

Šiuo straipsniu nepretenduojama išsamiai teoretizuoti diasporos strategijų ar aptarinėti valstybės ir diasporos santykių. Palikdami tai kitiems tekstams, apsiribosime keletu empirinio pobūdžio pastebėjimų, kurie galėtų būti pravartūs brėžiant tolesnę Lietuvos ir jos diasporos santykių projekciją ir ieškant optimalaus diasporos politikos įgyvendinimo.

Straipsnyje taip pat sąmoningai ignoruojama lietuviškojo tapatumo išsaugojimo ir lituanistinio švietimo plėtojimo problematika, kurios aptarimas kalbant apie valstybinę politiką lietuvių diasporos atžvilgiu jau yra tapęs savotišku *ex-officio*.

Pasaulio lietuvių ekonomikos tinklo link?

Organizuojant PLEF, kurio pirmtakais sąlyginai galima laikyti pasaulio lietuvių verslininkų suvažiavimus, vykusius dar 1990 ir 1992 metais, buvo siekiama šių pagrindinių tikslų:

- identifikuoti lietuvių kilmės verslo lyderius ir ekonomikos ekspertus, gyvenančius užsienyje, bendradarbiauti siekiant išlaikyti ir plėtoti intensyvius, abipusiškai naudingus ekonominius Lietuvos ryšius su užsienio lietuviais, sukurti jiems įrankį, leidžiantį palaikyti glaudų ryšį tarpusavyje ir su Lietuvoje gyvenančiais analogiškų sričių veikėjais, ekonomikos ir politikos formuotojais;
- sukurti globalų pasaulio lietuvių ekonominių ryšių tinklą, leidžiantį toliau stiprinti Lietuvos ir jos diasporos santykius ekonominio bendradarbiavimo bei kitose srityse;

- sustiprinti PLEF dalyvių emocinius ryšius su Lietuva ir pakviesti žaisti „Lietuvos komandoje“.

Jeigu ne visi PLEF organizatorių tikslai buvo pasiekti, tai bent jau prie jų tikrai priartėta. PLEF pastangomis Lietuvos diasporos politikos formuotojų deklaruotas siekis į valstybės santykių su užsienio lietuviais lauką įtraukti mūsų transnacionalinę, mobilią, ekonominio profilio lietuvių diasporą, pasitelkti pasaulio lietuvių žinias ir ryšius siekiant kelti Lietuvos ekonomiką ir verslo kultūrą ir ginti Lietuvos ekonomikos interesus užsienyje bene pirmą kartą buvo įkūnytas. Ši momentinė sėkmė įpareigoja tęsti periodiškai PLEF Lietuvoje, jį diversifikuoti į specializuotas grupes (pvz.: IT, bankininkystė ir investicijos, tarptautinis verslas, žaliosios technologijos etc.) bei regionus (Skandinavijos šalys, Rytų Europa, Vidurinė Azija etc.), kasmet Lietuvoje ir/ar užsienyje rengti sektorinius PLEF renginius ir plėtoti PLEF ekonominį socialinį tinklą virtualiojoje erdvėje. Taip pat itin svarbu analizuoti PLEF sukuriama pridėtinę vertę jo nariams, ir, prireikus, PLEF modifikuoti. PLEF reflektyvumas ir lankstumas leistų išsaugoti ir nuolat didinti jo veiksmingumą.

PLEF atvejis indikuoja, kad pragmatinis požiūris, pariteto principo taikymas, aiškus bendradarbiavimo plotmės, tikslų ir uždavinių pasirinkimas, privataus, valstybinio ir visuomeninio sektoriaus veikimo sinergija ir profesionali projekto vadyba leidžia pasiekti didžiumą puikių rezultatų, naudingų tiek Lietuvai, tiek ir diasporai *per se*.

Įvertinant PLEF fenomeną (Lietuvos santykių su lietuvių diaspora plotmėje šis projektas tikrai laikytinas fenomenalia sėkme), darytina išvada, kad PLEF – ne tik vertinamųjų ryšių ir tiesioginių investicijų injekcija į Lietuvos ekonominę gyvenimą, bet ir svarus žingsnis siekiant pritraukti mūsų diasporos *know-how* atgal į Lietuvą, taip bent šiek tiek amortizuojant protų nutekėjimo pasekmes

(*from brain drain to brain circulation*). Be to, kaip tik tokie projektai kaip PLEF, iš kurių laimi visi jų dalyviai, turi realių galimybių tirpdyti vis dar gana storą susiskaldymo „mes ir jie“ (t. y. išvykusieji ir pasilikusieji *verse versa*) ledą, prie ko tikrai neprisideda viešojoje erdvėje neretai pasigirstantys pasisakymai apie išvykusiųjų skolas Lietuvai grąžinimą.

Taigi galima teigti, kad šiuo metu vykdoma PLEF plėtra² teikia rezervuoto optimizmo, kad projektas taps tęstiniu ir pirmuoju tikrai globaliu pasaulio Lietuvių ekonomikos tinklu.

Kur ieškoti jungčių? Lietuvos ir lietuvių diasporos bendradarbiavimo galimybės

PLEF sėkmė skatina pažvelgti į jau veikiančias Lietuvos ir lietuvių diasporos jungtis ir ieškoti naujų. Ir nors pasaulio lietuvių profesinės organizacijos savo veiklos amplitudė aprėpia gana platų sričių spektrą³, skirtingų šalių diasporos politikos praktikų apžvalga ir Lietuvos diasporos politikos įgyvendinimo stebėseną gana aiškiai indikuoja, kad mūsų atveju egzistuojantis potencialas tikrai nėra pakankamai išnaudojamas⁴.

Aktyvus profesinių ir socialinių tinklų plėtojimas medicinos, mokslo, verslo, kultūros ir daugelyje kitų sričių, kurias dar galima skaidyti ir į smulkesnius segmentus, turėtų tapti vienu iš kertinių santykių su diaspora kolonų. Be segmentacijos profesiniu ar interesus pagrindu, šių tinklų veiklos trajektorijos turėtų būti nukreiptos ir į skirtingus regionus (pvz.: Beniliukso lietuviai, pasaulio finansų, mokslo ir kultūros centrų lietuviai etc.), ir į pačias įvairiausias tikslines grupes (jaunimas, moterys, „Lietuvos mylėtojų“ draugijos etc.).

Siūlytina keletas tokio bendradarbiavimo sričių:

Aktyviai plėtojamos alumni programos, kurios padėtų Lietuvos švietimo įstaigoms

telkti po pasaulį pasklidusias „savąsias bendruomenes“ ir siekti, kad išvykusiųjų *know how* ir ryšiai būtų panaudojami bendriems projektams įgyvendinti;

Specializuotų pasaulio lietuvių medikų tinklų kūrimas. Medikai sudaro gana ženklią iš Lietuvos išvykusiųjų aukščiausio lygio specialistų dalį. Jungtinėje Karalystėje ir Skandinavijos šalyse pastebima lietuvių medikų asocijuotos veiklos judesį, todėl tinkamai išnaudoti šį potencialą turėtų būti vienas svarbiausių artimojo laikotarpio diasporos politikos formuotojų uždavinių. Kuriant pasaulio lietuvių medikų specializuotą tinklą galima pasinaudoti ir PLEF modeliu. Sektinas pavyzdys gali būti Indija, kurios vienas pagrindinių diasporos politikos prioritetų – bendradarbiavimas sveikatos apsaugos srityje;

Aktyvesnis giminingos diasporos (*affinity diaspora*) įtraukimas į valstybinės santykių su lietuvių diaspora politikos lauką. Lietuvos santykiai su savąja diaspora iki šiol yra persmelkti etnocentristinio etoso, kuris, deja, kartais tampa gana rimtu trukdžiu siekiant įgyvendinti ambicingus platesnės apimties projektus. PLEF – atviras ir plačiausią galimą dalyvių spektrą aprėpiantis projektas, kuriame, be lietuvių ir lietuvių kilmės asmenų, dalyvavo Lietuvos garbės konsulai ir netgi asmenys, neturintys jokio ryšio su Lietuva, t. y. tik sąlyginai priskirtini giminingos diasporos kategorijai, parodė, jog *affinity diaspora* – didelį potencialą sukurianti jėga;

Ryšių su „Lietuvos mylėtojų“ draugijomis plėtra. Užsienio šalyse, kaip antai Suomijoje, Jungtinėje Karalystėje, Izraelyje ar Slovėnijoje, veikiančių „Lietuvos mylėtojų draugijų“ kryptingas įtraukimas į valstybinės diasporos politikos lauką, išnaudojant jų potencialą Lietuvos kultūros ir verslo sklaidai, atvyksta-mojo turizmo skatinimui.

Anksčiau pateikti tik keli fragmentiški pasiūlymai apie stiprintinas bendradarbia-vimo su lietuvių diaspora sritis. Bet kuriuo

atveju skirtingų interesų ir profesijų diasporos grupių įtraukimas į bendrus su Lietuva projektus bei pasaulio lietuvių specializuotų socialinių tinklų plėtojimas turi tapti vienu prioritetinių Lietuvos diasporos politikos formuotojų darbotvarkės uždavinių.

Pasagge home: lietuvių grįžimo į tėvynę skatinimas

Siekiant stiprinti ryšius su lietuvių diaspora, būtina aktyviau įgyvendinti *passage home* konceptą – iniciatyvų, skatinančių užsienyje gyvenančių lietuvių apsilankymą/grįžimą į Lietuvą, visumą. Prie koncepto įgyvendini-mo galėtų ženkliai prisidėti „Lietuvių grįži-mo namo“ dienos (*Homecoming day*)⁵ idėjos realizacija. Liepos 17-oji – Pasaulio lietuvių vienybės diena, – galėtų tapti ir „Lietuvių grįžimo namo“ diena, t. y. šerdimi, apie kurią būtų konstruojamos veikos, skirtos suvokti, kad esame diasporinė valstybė ir plačiai po pasaulį pasklidusi tauta. Tai yra kaip tik tas metas, kada daugelis užsienyje gyvenančių lietuvių sugrįžta atostogauti, tad sėkmingai įgyvendinta idėja turėtų nemenkų galimybių tapti neatsiejama Pasaulio Lietuvos viešojo gyvenimo dalimi. Be to, po Lietuvos regionus išplitusi kultūrinių renginių ir informacinės kampanijos kupina „Lietuvių grįžimo namo“ diena skatintų kurtis įvairias kraštiečių orga-nizacijas (pvz.: Pasaulio anykštėnų bendrija, Pasaulio kybartiečių draugija), formuotis *ipso facto* bendruomeniškumo tradicijas ir pilietinę visuomenę.

Sudedamąja *passage home* proceso dalimi turi tapti sistemingesnė lietuvių diasporai skirtų stažuocių Lietuvoje modulių plėtotė. 2009 m. vasarą JAV lietuvių bendruomenės vykdyta Stažuocių Lietuvoje programa ir šiuo metu Lietuvių išėivijos instituto rengiama Pasaulio lietuvių mokyklos projektas kartu su jaunimo vasaros stovyklomis, lietuvių kalbos kursais ir įvairių pasaulio lietuvių

organizacijų susibūrimais Lietuvoje galėtų tapti kompleksiška platforma, skirta užsienio lietuviams, ypač jaunimui, įtraukti į Lietuvos sociokultūrinę ir lingvistinę aplinką.

Skirtingos pasaulio valstybės (pvz.: Airija, Škotija ar Indija) į *passage home* paketą įtraukia ir įvairias Kilmės (*Ancestry*) programas, kurių tikslas – sudaryti patrauklias sąlygas užsieniečiams ieškoti ir atrasti savo šaknis, nustatyti ryšį su kraštu, gauti asmeninį arba giminės genealoginį medį, taip pat selektyviai organizuotą kelionę po gimtąsias vietas. Lietuvai galvojant apie platesnį diasporos įtraukimą į šalies gyvenimą taip pat turėtų atsirasti šiai tikslinei grupei adaptuotas projektas.

Passage home iniciatyvos pirmą skiriamą laikinam apsilankymui Lietuvoje ir atvykstamajam turizmui skatinti, tarpusavio ryšiams tvirtinti, bendrų „lietuviškųjų sentimentų“ paieškai. Tikėtina, kad sėkmingai įgyvendintų projektų paketas galėtų tapti papildoma priemone ir reemigracijos, kuri pirmiausia sietina su pagerėjusia Lietuvos ekonomine situacija ir pasikeitusia socialine aplinka ir apie kurią kalbėti pačiame ekonominio sunkmečio įkarštyje, pasirodžius naujos emigracijos iš Lietuvos bangos tendencijoms, gali pasirodyti kiek erezliška, politikos įgyvendintojams.

Apibendrinant anksčiau išvardytus pasiūlymus, konstatuotina, kad, užuot rengus biurokratizuotas ir sudėtingo įgyvendinimo mechanizmo reikalaujančias, tačiau *de facto* neveikiančias reemigracijai skatinti skirtas strategijas⁶, vertėtų pagalvoti apie aktyvesnį *passage home* koncepto plėtojimą.

Vietoj išvadų

„*Tegul žydi tūkstantis žiedų*“: lietuvių diasporos politikos perspektyvos

Airių mokslininkai, apibūdindami savo šalies diasporos strategiją, sako: „Tegul žydi

tūkstantis žiedų“⁷. Ši metafora nusako diasporos politikos etosą, kai bendri Airijos ir airių diasporos projektai plėtojami įvairiausiose viešojo, privataus ir visuomeninio sektoriaus srityse, valstybiniam sektoriui, tik esant būtinybei, finansine bei organizacine pagalba stimuliuojant specializuotų socialinių tinklų plėtrą ir bendrų projektų įgyvendinimą.

Žinoma, airių diaspora ir savo skaičiumi, ir kitomis savybėmis diametraliai skiriasi nuo mūsų, tačiau net nesigilinant į Airijos atvejį ir aiškiai suvokiant, kad kiekviena šalis plėtoja bene unikalią politiką savųjų diasporų atžvilgiu⁸, visiškai akivaizdu, kad specializuotų socialinių tinklų plėtotei bei *passage home* iniciatyvų sklaidai, *ipso facto* vieniems veiksmingiausių mechanizmų, skirtų diasporai įtraukti į šalies gyvenimą, Lietuvoje nepakanka dėmesio.

Diasporos strategiją suvokiant kaip politinių iniciatyvų visumą, skirtą kilmės šalies ir jos diasporos santykiams plėtoti, teigtina, kad pastaruoju metu vykstant intensyviai lietuvių diasporos pasaulyje kaitai – jai tampant mobilia, transnacionalinio profilio, skylančią į įvairias interesų grupes ir organizacijas, atrandant naujas veiklos formas ir tikslus, – vis labiau aktualu yra parengti naują, kompleksiskai viešąją, privatų ir pilietinį sektorius apimančią diasporos strategiją. Todėl šiuo metu Lietuvos Respublikos Vyriausybei peržiūrint savąją santykių su diaspora politiką, atlikus institucinės sąrangos⁹ struktūrines pertvarkas bei rengiant „Globalios Lietuvos“ strategiją, bene pats tinkamiausias metas atlikti būtinas korekcijas ir bendradarbiavimą su lietuvių diaspora pakylėti į naują kokybinį lygmenį, kuriant pridėdamąją vertę tiek Lietuvai, tiek ir lietuvių diasporai *per se*.

Lietuvos ryšiai su lietuvių diaspora – didelių iššūkių ir didelių galimybių laukas. Surengtas PLEF šiame lauke išskleidė dar vieną žiedą. Nuo mūsų visų pastangų ir noro priklausys, kiek jų žydės ateityje.

Nuorodos

- 1 PLEF pritraukė gausų Lietuvos užsienio lietuvių ir netgi užsienio šalių žiniasklaidos dėmesį, buvo tiesiogiai transliuojamas „LTV World“ kanalu. Pastarasis faktas ypač džiugina, nes lietuvių diasporai skirtas kanalas šiuo atveju tikrai atliko savo misiją (PLEF vaizdo archyvą galima rasti www.lrt.lt/fondas).
- 2 2009–2010 m. sandūroje Londone planuojama organizuoti Jungtinės Karalystės lietuvių ekonomikos forumą „Aukštųjų technologijų verslas: varikliai, ramsčiai, partneriai“ (tęstinis PLEF renginys), 2010 m. specializuotą PLEF renginį Jungtinėse Amerikos Valstijose, o 2011 m. visuotinį PLEF suvažiavimą Vilniuje.
- 3 Pasaulio lietuvių medikų asociacija, Jungtinės Karalystės lietuvių medikų asociacija, Skandinavijos kraštuose veikiantys lietuvių medikų sambūriai; Londono Sičio lietuvių klubas; Jungtinės Karalystės lietuvių studentų sambūriai etc.
- 4 Airija, Škotija, Čilė, Australija ir Naujoji Zelandija – tai šalys, aktyviai bendrai su diaspora plečiančios specializuotus socialinius tinklus.
- 5 Klasikiniu *homecoming day* pavyzdžiu gali būti laikoma Škotijos vyriausybės inicijuota ir jau antrus metus sėkmingai vykdoma *Tar-*
- 6 *tan day*, kai viso pasaulio škotai kviečiami apsilankyti savo protėvių žemėje.
- 7 Tokiais „nesėkmingais“ pavyzdžiais laikytinos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais patvirtintos Ekonominės migracijos reguliavimo strategija; Ilgalaikė valstybės santykių su užsienio lietuviomis 2008–2020 m. strategija ir Tarpinstitucinė bendradarbiavimo su užsienio lietuvių bendruomenėmis 2008–2012 m. programa.
- 8 Ancien D., Boyle M., Kitchin R. *The Scottish Diaspora and Diaspora Strategy: Insights and Lessons from Ireland*, Scottish Government Social Research, 2009.
- 9 Straipsnio autoriui teko detaliau susipažinti su Airijos, Škotijos, Čilės, Indijos, Australijos ir Naujosios Zelandijos atvejais.
- 10 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. birželio 10 d. nutarimu Nr. 634 „Dėl Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centro reorganizavimo“ Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės reorganizuojamas iki 2010 m. sausio 1 d., o jo teisės ir pareigos išdalijamos Kultūros, švietimo ir mokslo ir Užsienio reikalų ministerijoms.

Bertas VENCKAITIS

THE WORLD LITHUANIAN ECONOMIC FORUM: TOWARDS A NEW RELATIONSHIP WITH THE LITHUANIAN DIASPORA

In the last few years the world's Lithuanian diaspora is markedly changing: it is becoming increasingly mobile, transnational, dividing into interest groups and organizations, and seeking out new forms of activity and new goals. Thus the task of preparing a new diaspora strategy, one embracing the public, private, and civic sectors in a sufficiently complex way, is becoming ever more pressing.

Now, as the government of the Republic of Lithuania is reviewing its own policy on its relations with the diaspora, this is perhaps

a most opportune time to implement some necessary corrections and to raise cooperation with the Lithuanian diaspora to a new level of quality. Getting diverse interest and professional groups within the diaspora to participate in joint projects with Lithuania and developing specialized diaspora social networks throughout the world should become one of the priorities of Lithuanian policy toward the diaspora. A superior example of such a network would be the World Lithuanian Economic Forum.